

FOLKHÖGSKOLE- VETERANEN

Nr 3 juni 2024

För en allmän medborgerlig bildning

Filosofi. Immanuel Kant 300 år

sid 8 - 9

Kåseriet. Kortkursidén som gick i graven

sid 9

Litteratur. Möt arbetarförfattaren Erik Johansson

sid 10 - 11

Fogelstads Kvinnliga Medborgarskola

Fogelstads Kvinnliga Medborgarskola verkade under åren 1925 - 1954 på Elisabeth Tamms gods i Södermanland.

Historia. Läs om Fogelstads bakgrund och historia, och hur engagerade människor samlade in pengar för att köpa den anrika byggnaden, vilket skedde 2019. I artikeln speglas hur dagens verksamhet för vidare anorna från den anrika Medborgarskolan.

Sid. 8 - 9

Veteranträff i Västsverige

Veterankamraterna i Västsverige strålade i april samman på Sankta Elisabeths folkhögskola i Göteborg. På programmet stod information om skolan, aktuell info från den pågående Folkbildningsutredningen samt föreläsning av Hans-Åke Höber, kring Folkbildningens digitalisering.

Sid 4 -5

Folkbildnings- utredningen

Politik. I juni 2022 utsågs f.d. riksdagsledamoten Christer Nylander (L) till särskild utredare i Folkbildningsutredningen. Två år senare, 13 juni presenterade han innehållet utredningen.

I ordförandens krönika belyses och kommenteras flera av huvudförslagen i utredningen, och T Åkesson belyser i sin artikel på sid. 12, det som Nylander benämner *balanspunkten*, dvs. hur statens behov av styrning ska balanseras mot folkbildningens behov av frihet och självförvaltning.

Även redaktören tar upp delar av utredningens innehåll i sin krönika.

Sid 2,3 och 12

Folkbildningsutredningen - hur påverkas folkhögskolan

Signild Håkansson

Nu har betänkandet **Bildning, utbildning och delaktighet**

– folkbildningspolitik i en ny tid överlämnats. Rubriken är ju lovan- de och i de tre begreppen sammanfat- tas mycket av vad folkhögskolan står för. Betänkandet är mycket omfattan- de och tar tid att sätta sig in i. Men intrycket är i huvudsak positivt och såväl RIO, OFI som Studieförbunden tycker det är en bra utredning. Det viktiga är att folkbildningens betydel- se nu och i framtiden betonas starkt.

Om folkhögskolorna sägs samman- fattningsvis att de *spelar en viktig roll i det svenska utbildningssystemet, med ett varierat utbud som anpassats till samhällsförändringar och deltagarnas behov. Folkhögskolans flexibilitet och tillgänglighet gör den till en central aktör för livslångt lärande.*

En stor del av betänkandet handlar om uppföljning, kontroll, utvärdering, granskning och revision. Här föreslår man att den delen främst ska han- teras av andra myndigheter, medan Folkbildningsrådet fortsatt ska svara för statsbidragsfördelningen. För den enskilda folkhögskolan kommer den uppdelningen kanske inte få så stor betydelse.

Utredaren har också i enlighet med tilläggsdirektiven tittat på lämplig myndighet att överta hela uppdraget från Folkbildningsrådet. Han stannade då för att MUCF (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) skulle vara lämpligast. Han menar samtidigt att det skulle kräva att ny

kompetens om folkbildningen skulle behöva byggas upp där. Det är en myndighet som också helt saknar er- farenhet från utbildningsområdet.

I valet mellan att behålla självför- valtningsmodellen eller överföra hela hanteringen till en myndighet föror- dar alltså Nylander att folkbildningen själv ska hantera bidragsfördelningen. Han hävdar också att staten ska hålla armlängds avstånd till folkbildningen och att studieförbund och folkhög- skolor själva ska välja innehåll och inriktning.

Däremot finns ett centralt resone- mang om vilka som deltar i folkbild- ningens verksamhet i dag. Själv är jag som äldre, välutbildad och förenings- aktiv kvinna född i Sverige en alltför typisk deltagare i studieförbundens aktiviteter. Jag har dessutom avverkat många cirklar och kulturprogram ge- nom åren. Här vill utredaren att nya grupper ska nås av folkbildning.

Beträffande folkhögskolan konsta- terar han att allmän kurs har många deltagare med utländsk bakgrund, kort utbildning eller funktionsned- sättning, medan de särskilda kurserna ofta är mer homogena. Här borde ock- så andra grupper kunna nås.

Ett antal delmål för folkbildningspoli- tiken anges.

Att fler människor intresserar sig för kulturell utbildning och bildning samt att delaktigheten i kulturlivet ökar och breddas.

Att fler människor får nya och åter- kommande möjligheter att gå vidare i arbetsliv och studier.

Att folkbildningens verksamhet bidrar

till ökad sam- manhållning och gemenskap genom att nya målgrupper nås och att personer med olika bakgrund och förutsätt- ningar möts i folkbil- dande sammanhang.

De nya delmålen handlar mycket om att fler ska delta. Inte helt enkelt att tolka. Är det kvantitet som ska gälla, nu när särskilt studieförbun- den ska bromsa volymjakten?

För folkhögskolans del skulle ökade resurser förstås ge utrymme för fler.

Alternativet är att satsa på kortare kurser; då räcker ju medlen till fler deltagare, men vad blir resultatet? Eller menas främst att det är fler personer från andra grupper som ska delta? Det syftet betonas ju särskilt i det fjärde delmålet – folkbildningen som mötesplats.

Utredaren föreslår också indikato- rer som ska visa måluppfyllelsen. Det verkar mest vara i form av samlade data via SCB eller Sveriges folkhög- skolors enkät beträffande deltagarnas upplevelse av studierna och de chan- ser de gett.

Men det går inte att utesluta att studieförbund och folkhögskolor ska lämna fler uppgifter om sin verksam- het. Ett exempel är att alla anordnare ska redovisa vem man samarbetar med. Tuffare för studieförbunden i det fallet. Man får vara uppmärksam på att det samlade arbetet med stärkt uppföljning och kontroll inte tar för mycket resurser från själva verksam- heten.

Det som får störst betydelse för folkhögskolorna är om de föreslagna delmålen och indikatorerna kommer att påverka de villkor och kriterier Folkbildningsrådet utformar. Den statsbidragsöversyn som nu pågår kommer sannolikt inte att spikas inn- an utredningen behandlats och lett till beslut.

Utredningen kommer att remiss- behandlas, troligen fram till oktober. Föreslagna förändringar ska kunna genomföras den 1 januari 2026. Från veteranföreningen kommer vi att följa arbetet. Vi hoppas också få tillfälle att ses under hösten för att diskutera innehållet i utredningen.

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

Medlemsblad för
Folkhögskolans Veteranförening

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 3 • ÅRGÅNG 24 • Juni 2024

Redaktionskommitté

Per-Ola Jansson (Ansvarig utgivare)
braxnaspoj@gmail.com

Tommy Fogelberg (layout)
tommy.fogelberg@telia.com

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Föreningens postadress

Folkhögskolans Veteranförening

Signild Håkansson
signildhakansson@gmail.com
Folkungagatan 12B 703 42 Örebro

Kassör

Lisa Strömfelt lisa.stromfelt@gmail.com
Kobbeslätten 10 A 070-550 37 59*
436 37 Askim

Medlemskap

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Foto, omslagsbilder: Anne-Marie Karlsson,
Tommy Fogelberg & Ingemar Nordieng

Redaktörskrönika

Per-Ola Jansson

Som vi har väntat!

Nej, folkbildningen skall inte skrotas. I den statliga utredning som utbildningsminister Anna Ekström tillsatte våren 2022, Folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42) som överlämnades av regeringens särskilda utredare Christer Nylander till utbildningsminister Mats Persson den 13 juni, föreslår Nylander ett fortsatt starkt statligt stöd för vår folkbildning.

Neddragningarna i årets budget till främst studieförbunden kan inte ses som en framtida omyndighetsförklaring. Nej, Göran Perssons kommentar till 1991- års reform skall gälla även i fortsättningen:

Folkbildningen tar ansvar för sin egen "myndighet", Folkbildningsrådet, och fördelar statsbidragen mellan sina olika aktörer, med tillägget att "en, eller flera myndigheter, tar över kontroll, uppföljning och utvärdering av verksamheten".

Folkbildningens målsättning skall även framgent leda till både höjd bildningsnivå och utbildningsnivå och ökad delaktighet i samhället. Fyra angivna delmål med tillhörande indikatorer som vägledning i kvalitetsarbetet är preciserade.

Bildningsnivån skall höjas, dvs. individuella och subjektiva kriterier skall premieras. Folkbildningen uppdras bidra till en stärkt medborgaranda parallellt med att individernas möjligheter att nå en plats i yrkeslivet stärks.

Kritiken folkbildningen tagit del av under senare år har handlat om redovisningsfusk och att folkbildningens relativa frihet inte har gagnat genuint svenska kulturvärden. Röster har hörts om att folkhögskornas allmänna och behörighetsgivande kurser hellre borde ingå i den kommunala vuxenutbildningens uppdrag.

Den typen av kritik kan tolkas som att folkbildningens folkrörelseprägel inte borde omfattas av stöd från det allmänna, dvs. en sorts avpolitisering. Våra folkrörelser har traditionellt varit spjutspetsar för vår demokrati och med de skrivningar som ryms i utredningen kommer idéburen folkbildning även att bedrivas framöver.

Jag har under en längre tid haft något av ett dåligt samvete över att jag

inte läst Carl-Göran Ekerwalds essäsamling *Diogenes lykta*, kanske den mest omskrivna av hans böcker. När författarens uppmärksammade 100-årsdag inföll i vintras bestämde jag mig för att läsa boken.

Man kan läsa Ekerwalds bok som en katalog över gestalter som gör motstånd. Motstånd mot institutionalisering likgiltighet genom civilkurage. Ytterst handlar bildning om ett sätt att utveckla sitt medborgaransvar.

Ekerwald äger ett stort intresse för allt persiskt. Kulturen, språket och litteraturen. Vad bildning kan vara gestaltas i Firidun diktverk Shah-Namah. Frihetshjälten Firidun har mottagit ett banér som tecken på sitt hjältemod. Men han "var ingen av mysk och ambra skapad", han var som vem som helst.

Läsaren uppmanas, som Firidun, att överge egoism och vinstbegär för att istället pröva rättvisa och frikostighet på riktigt". Budskapet är att bildning måste praktiseras. Enbart tanken räcker inte långt.

I den avslutande essän, Kråkspark inför förintelsen eller...gör Ekerwald en drastisk jämförelse mellan det skrivna ordet på ett vitt ark papper, som ett snöfält fullt av tecken satta av kråkor och rävar, med människans ord som "resta stoder och påminnelser om att vi funnits till, som spårstämplar.

Nej, orden är som dynga, som gödsel; orden har samma effekt på vår tankeförmåga och vår fantasi. Det börjar sjuda..." Det är vad bildning handlar om!

I nästa nummer:

- Fördjupad diskussion om Folkbildningsutredningens förslag, och vad de innebär för folkhögskolorna.
- Genomlysning av de nya Demokrativillkoren för trossamfund och civilsamhällets organisationer, beslutade i Riksdagen 19 juni.
- Vi får förmedlat en ny Läsandets Lust - en läsupplevelse som satt spår för livet.
- Kåseri, med hittills okänt innehåll
- Med EU-valet i backspegeln och flera val framför oss, reflekterar vi över tillståndet för demokratin i världen. Parallellt resonerar vi om hur vi kan fördjupa demokratin på olika sätt.

Noterat...

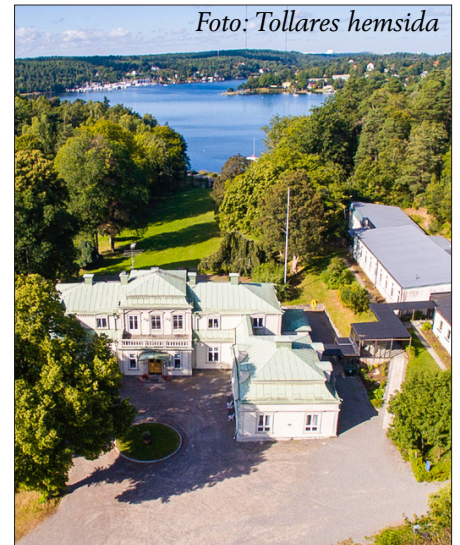

Foto: Tollares hemsida

Vy över Tollare folkhögskola

Många folkhögskolor brottas med ansträngd ekonomi, särskilt de som äger sina egna fastigheter, och därtill ofta internatbyggnader.

Tollare har hittat en lösning för sin del, där huvudmannen IOGT-NTO genom ett avtal med IOGT-NTO:s folkhögskoleförbund Tollare görs till ägare av fastigheten, medan skolan fortsätter med sin verksamhet som hyresgäst.

Köpeskillingen är 16 miljoner. I avtalet ingår att hyran första året är låg och trappas upp till den slutliga nivån på tre år.

De delar som skolan kommer att hyra av IOGT-NTO är till att börja med skolbyggnaden, herrgården, Storstugan och matsalen. Övriga byggnader tar IOGT-NTO hand om. Kursdeltagarna som är inackorderade kommer alltså att hyra sina rum av IOGT-NTO i fortsättningen.

Skolan får tydligare ramar och större möjlighet att hålla budget. Med en kapitalstark ägare som kan ta ett tydligare ansvar för fastigheten och stå för underhåll och investeringar kan skolan fokusera på sitt uppdrag menar företrädare för Folkhögskoleförbundet och IOGT-NTO:s förbundsstyrelse.

FolkhögskoleVeteranen erfar att åtgärden inte genomgående tas emot med öppna armar. Kritikerna menar att Folkhögskoleförbundet säljer Tollare alldeles för billigt, och att åtgärden är mycket olycklig sett i ett framtidsperspektiv.

Källa: IOGT-NTO:s tidning Accent

Vårmöte i Västsverige

Text: Dan Öjvind Gasstorp / Foto: Ingemar Nordieng

Från Göteborgs Central, genom vår blommande Trädgårdsföreningen till utkanten av Heden. Där vid Katolska kyrkan (av Göteborgshumorn om-döpt till "Hedendomen") ligger Sankta Elisabets folkhögskola, lätt att ta sig till för både långväga och lokalbefolkning. Det är inte utan anledning veteranföreningen för minst tredje gången förlagt sin västsvenska samling hit.

I porten möter Ingemar Nordieng – med hälsningar från Håkan Söderlund och Per Nordqvist, som också ingått i den arrangerande trojkan. När Ingemar öppnar mötet är han tydligt uppfylld av Sverker Sörlins bok "Till bildningens försvar", som han varmt anbefaller oss andra att också läsa.

Efter välkomstfika hälsar skolans rektor Marcin Szklarski välkommen. Han berättar att skolan startade 1997 som en filial till Sankta Birgittas folkhögskola i Stockholm, som 1988 blev Sveriges första katolska folkhögskola.

2016 blev Sankta Elisabet självständig folkhögskola. Marcin har jobbat på skolan sedan 2006; sedan 2019 som rektor.

Förutom allmän kurs går flertalet av skolans kurser under rubriken "Vidgade vyer" och rekryterar främst pensionärer som går på deltid. Många läser moderna språk. Ett fåtal kurser, som "Bibelsamtal", knyter an till huvudmannens inriktning.

På fråga säger rektorn att de har studerande med ett brett spektrum av olika trosinriktningar och att de hittills inte märkt några tråkiga motsättningar mellan olika grupper. Säkerhetsläget

i samhället i stort gör ändå att skolan tänker i termer av "höjd beredskap".

Marcin Szklarski är, som väl de flesta folkhögskolerektorer, orolig för försämrade och annorlunda uppstyrda samhällsbidrag, men finner viss tröst i att skolan betalar en anständig hyra och att stadsplanebestämmelser gör det svårt för fastighetsägaren att hyra ut till någon annan.

Veteranföreningens ordförande, Signild Håkansson, informerade om vad som är på gång när det gäller anslagen och styrningen av folkbildningen – det mesta redan refererat i det nummer av Folkhögskoleveteranen, som kom ut strax efter vår samling.

Under Signilds ledning funderade vi kring vad det innebär till exempel att statsbidraget ska bli mer kvalitetsbaserat. Hur ska man mäta det? Vad händer om man efter tre år konstaterar att en skola inte nått upp till sina verksamhetsåtaganden?

I debatten har gjorts stort nummer av exempel på att samhällsmedel via folkbildningen gått till uppenbart odemokratiska organisationer. Men om "demokratins skydd är en bildad befolkning" får vi väl inte ha beröringsskräck gentemot de grupper som har grumliga idéer?

Från det stora till det nära gick Signild in på Veteranföreningens utveckling. Även om det är nästan självklart att en veteranförening blir åldrad, så är det lite för många begravningar nu. Vi har rekryterat allt för få nyblivna pensionärer för att, så att säga, kunna fylla på underifrån när "di gamle" känner att de gjort sitt.

Bekymret med att vi betraktas som en rektorsförening behöver mötas med att vi värvar fler ur folkhögskolans stora personalgrupper. En regional obalans behöver mötas med att vi hjälper till med att ordna spännande arrangemang i de områden där det hittills inte hänt så mycket i veteranföreningens regi.

Nestorn i gruppen, Nils Zandhers, hade

Hans-Åke Höber flankerad av ordförande Signild Håkansson

nått av en uppsats "Ny väg framåt – hushållning och trygghet inför framtiden" av Kenth Ottermark och Kåre Olsson, som han ansåg värd spridning.

Hans-Åke Höber, tidigare folkhögskollärare och rektor, bildningskonsulent mm och nu forskare vid Göteborgs universitet, medverkade vid förra veteranträffen i Västsverige. Nu var han tillbaka för att berätta om en utredning om folkbildningens digitalisering, som han på Folkbildningsrådets uppdrag deltagit i.

Utredningen har letts av Alexandra Söderman, bl.a fil.dr i pedagogik vid Göteborgs universitet – och tar delvis avstamp i en tidigare utredning om pandemins effekter på folkbildningen.

Hans-Åke ville att vi håller isär begrepp som datorisering, digitisering och digitalisering, där de först nämnda begreppen mest står för att vi överför från papper och penna till något digitalt, medan digitalisering innebär att vi använder de möjligheter som det digitala formatet och all teknik för med sig för att förändra, utveckla eller förbättra något.

Rätt många av oss i vår generation är "invandrare" i en digitaliserad värld, men vi möter allt fler "infödingar". Till den senare kategorin räknas nog Patricia, spansklärare på Sankta Elisabet, som gästade oss under Hans-Åkes pass.

Patricia talar hellre om "fjärrundervisning" än om "distansundervisning" och menar att vi måste utveckla "hybridundervisning", där lokal, utrustning och upplägg underlättar både användning av film och media i en undervisning med fysiskt närvarande deltagare och möjliggör deltagande från andra platser eller vid senare tillfällen.

Hans-Åke trodde vi kunde konstatera att digital folkbildning är ett otroligt värdefullt komplement;

Forts sid 5

Brunnsviksdagarna 28-30 maj 2024 – ett väckelsemöte för folkbildning, demokrati och kultur

Kenneth Abrahamsson

Brunnsvik som bildningsväg i demokratin
Idag finns Brunnsviks folkhögskola med sin huvudbyggnad i Borlänge, filial i de klassiska byggnaderna utanför Ludvika och i Gävle med allmän linje på alla orter och med fokus på fackliga verksamhet och folkrörelser i anrika Brunnsvik nära Wäsmans vatten och med profil musik i Borlänge.

Brunnsvik är också känt för sitt fina bibliotek och alla röda byggnader med det vita huset som en kontrast. Och som ett framtidshopp pågår nu målning av de röda husen,

Svensk folkbildning – mellan social kamp och allmänbildning

Henrik Nordvall, professor i vuxenpedagogik vid Linköpings universitet, inledde brunnsviksdagarna med ett anförande om folkbildningens roll i kampen om verklighetsbeskrivningen. Folkbildningen och makten över tanken kan ofta ses i ett historiskt perspektiv.

Med inspiration från "studiecirkeln fader" Oscar Olsson och Antonio Gramsci, italiensk anti-fascist och författare, utforskade. Vilka krafter och aktörer i samhället formar vår bild av verkligheten – som ett ställningskrig om makten över tanken. Finns ett "sunt förnuft" i en polariserad värld fylld av olika berättelser.

Föreläsningen lyfte också fram två andra idélinjer i svensk folkbildning.

Fortsättning Vårmöte i Västsverige

samtidigt som det inte kan eller bör ersätta fysiska möten helt och hållet. Kanske kan man sätta digitaliseringen som strålkastare på olika pedagogiska ideal som skör-het, samspel och självständighet?

Maj Keidser underströk att digitala möten kan kompensera för äldre som får allt svårare att fysiskt ta sig till verksamheter och gemenskaper.

Träffen avslutades med ett samtal om höstens regionträff. Kanske ska det handla om Folkbildningsutredningen? Kanske bjuda in någon eller några "tunga politiker"?

Göteborg är lätt att ta sig till, men till exempel Borås är OK om det tillför något innehållsmässigt. Och kanske kan samåkning underlättas med adress- och telefonlistor – om GDPR tillåter det?

Det var å ena sidan Oscar Olsson med fokus på samhällsförändring och att sociala och ekonomiska hinder till högre utbildning skulle tas bort. På den sidan fanns också Rickard Sänders idé om en arbetarhögskola, ett förslag som inte kom att förverkligas.

På den andra återfinns Carl Cederblad. Folkbildare och författare som pläderade för en ideologiskt fristående folkbildning i allmänbildningens form. Cederblad såg också nära kontakter med universiteten. Därigenom speglar de två sidor av folkbildningen; dels den folkbildning som växer fram hur folkrörelser och idéburna organisationer, dels den folkbildning som bygger på kunskapsförmedling från universitet och vetenskap.

Som en tredje väg mellan Oscar Olssons och Carl Cederblads bildningsvägar kan man peka på hur rösträttsreformen skapade en kollektiv självbildning för kvinnor som också kom att gestaltas i *Kvinnliga Medborgarskolan på Fogelstad*.

Samhälle i förändring – från ojämlikhet till nya visioner

Vi är inte maskiner - sjukförsäkringen behöver förändras betonade Kjell Rautio, mångårig utredare på LO, utifrån sin bok, *Vi är inte maskiner*. Där ger han en bild av socialförsäkringarnas utveckling i allmänhet och sjukförsäkringen i synnerhet.

Kjell ger sin analys och ringar in de viktigaste dagspolitiska reformerna som behöver genomföras. För Kjell Rautio var anpassningsgrupperna ett viktigt verktyg.

Personalägda företag – tur&retur

Ett annat tema var idén med personalägda företag som inte har någon större utbredning i Sverige. Är personaläggande en väg till ekonomisk demokrati för vår tid?

40 år har passerat sen den stora diskussionen om löntagarfonderna. Ändå borde företagsformer där personalen får mer inflytande och makt genom deläggande vara en fråga även för dagens arbetarrörelse tyckte inledarna. Forskning visar att medäggande ger positiva effekter på hälsa och demokrati samt att företagen går bra menade Patrik Witkowsky och Mattias Göthberg från Centrum för personaläggande i samtal med Daniel Suhonen,

chef på tankesmedjan Katalys. De hävdar att personaläggande är en gynnsam företagsform och att den är konkurrenskraftig.

Liberal socialism – en bro mellan social rättvisa och det fria ägandet?

Finns det nya vägar för den ekonomiska demokratin bortom löntagarfonderna. Är det dags för en ny debatt om ekonomisk demokrati?

Bo Rothstein, statsvetare och professor föreläste utifrån sin bok *Grundbulten: tillit och visionen om en liberal socialism* om ekonomiskt inflytande i arbetslivet för de anställda. Sedan några årtionden är både liberalism och socialism på stark tillbakagång och utsatta för hård kritik – ofta från nya och oväntade håll. Den svenska demokratin har enligt Rothstein kommit på obestånd.

I sin bok ger Bo Rothstein läsaren ett förslag om det han kallar *liberal socialism*: en väg bort från en fruktans politik i riktning mot mellanmännisklig tillit som grund för ett demokratiskt samhälle – och en demokratisk ekonomi. Hans idé är att liberalismens löfte om respekt för individens autonomi och socialismens löfte om social och ekonomisk rättvisa borde kunna ta varandra i hand.

Efter löntagarfonderna har det, enligt Rothstein blivit tabu att tala om personalägda företag och demokratisering av arbetslivet. Han hävdade att företag som ägs/eller styrs av de anställda. Direkt eller genom kooperativ har beforskats under nästan fyra decennier. De fungerar väl inom marknadsekonomin, betalar högre löner och mycket högre pensioner samt skapar tillfredsställelse och engagemang bland anställda. De har också en större tillit till verksamheten och dess syfte.

Ett socialdemokratiskt manifest - hur skulle det se ut?

Det är en utmaning som Daniel Suhonen funderade över. Han är chef på tankesmedjan Katalys, författare och krönikör i Aftonbladet, medgrundare av S-föreningen Reformisterna.

Just nu skriver han på ett socialdemokratiskt manifest, ett försök att förnya den demokratiska socialismen. Manifestet och dess innehåll testade han för första gången på Brunnsviksdagarnas besökare.

Rätten till bostaden

Rätten till bostad - rätten till ett värdigt liv togs också upp.

Forts. sid 7

Immanuel Kant firar sin födelsedag på Vårdshuset den eviga freden

Bernt Gustavsson

I det nedre, östra hörnet av Östersjön ligger *Suwalkikorridoren*, en landremsa som delas mellan fyra stater, Litauen, Polen, Belarus och *Kaliningrad oblast*, en rysk exklav som tillkom vid fredsslutet 1946.

Korridoren är en 65 km lång förbindelselänk mellan *Kaliningrad oblast* och Vitryssland, samtidigt som den är den enda förbindelselänken mellan Polen och de tre baltiska na- toanslutna staterna.

Ursprungligen var det meningen att Polen skulle ta över hela tyska Ostpreussen inklusive Königsberg men då Stalin ville ha en isfri hamn för den sovjetiska flottan krävde han att norra delen av Ostpreussen skulle införlivas med Ryska SFSR i dåvarande Sovjetunionen medan södra delen av Ostpreussen överlämnades till Polen där det i dag utgör Erm- land-Masuriens vojvodskap. Jalta- konferensen som ägde rum kort före krigsslutet gav området till Sovjetuni- onen. Nordligaste kustområdet runt Memel tillföll Litauen som då också blivit en del av Sovjetunionen.¹

Korridoren är försedd både med järn- och landsväg. Här har vi ett gränsom- råde där ryska soldater placerats ut. Korridoren är på andra sidan fylld av Natos soldater.

Här ligger också Königsberg som vid fredsslutet bytte namn till Kali- ningrad. Befolkningen består nu till 80 procent av ryska medborgare. Om- rådet har under senare år omtalats som en trolig plats för ett världskrig att bryta ut.

Här i Königsberg skrevs 1795 den för freden centrala skriften med det ta- lande namnet *Om den eviga freden*.

Författaren var Immanuel Kant, vars födelse 1724 uppmärksammades 22 april i år. Det är alltså ett 300-årsmin- ne som firas.

Kant förknippas med staden, efter- som han bodde och verkade där i hela sitt liv. Det finns många anekdoter om hans liv, om hans dagliga promenader som klockorna ställdes efter, om hans

intensiva arbetsförmåga och om hans sociala liv.

Han arbetade ett visst antal tim- mar per dag, tog sina promenader och konverserade sina vänner under långvariga luncher. Han verkade som filosofiprofessor vid stadens universi- tet och hans berömmelse vilar främst på de så kallade *kritikerna*, de som handlar om förnuftet, etiken, omdö- meskraften, konsten och smaken.

Dessa verk omskapade samtidens syn på vetenskapen, på moralen och hur vårt estetiska omdöme fungerar. Två berömda citat belyser hans etos:

Två ting fyller mig med ständig förund- ran – den stjärnbestrodda himlen över mig och den moraliska lagen inom mig.

Här konfronteras Newtons lag- bundna mekanik med frihetens möj- lighet för människan att välja mellan ont och gott. Människans möjliga frihet i en mekaniskt ordnad värld fångas i nästa citat:

Upplysning är människans utträde ur hennes självförvållade omyndighet. Omyndighet är oförmågan att göra bruk av sitt förstånd utan någon an- nans ledning.

Här upplyser filosofen oss om att det är lättja, feghet och obeslutsamhet som gör att vi förblir omyndiga livet ut. Trots att vi har tillgång till en av naturen tilldelad gåva, ett förstånd.

Det är alltså något av en histori- ens ironi att det mesta kända verket som handlar om möjligheten till en evig fred har tillkommit i det gamla Königsberg, men som nu förknippas med något som kan utlösa ett tredje världskrig.

Kants *Den eviga freden* inleds med en ironi om den eviga fredens möjlighet. Titeln hämtade han från en holländsk vårdshusskylt föreställande en kyrkogård med överskriften *Zum ewigen Frieden*. I den kyrkogården vilar den eviga freden.

Det finns anledning att sätta in boken (*Om den eviga freden*) i relation till Kants övriga skrifter, de som har be- röring med fredsidéer. Grundtanken är att vi som fria, enskilda människor

handlar på ett förnuftigt sätt så att alla gagnas. Det är genom att söka tillämpa våra egna ändamål och er- känna andras som vi kan arbeta för vad han kallar "ändamålens rike".

Kant förutsätter människans själv- ständighet, hennes autonomi, som uttrycks i de båda citaten ovan, ge- nom sin *frihet* och sitt *förstånd*, genom vilka vi blir våra egna lagstiftare, som i sin tur är en del av det allmänmänsk- liga för detta gäller alla människor.

Detta öppnar horisonter som är andra än de som är begränsade av sinnevärldens erfarenhet, till en me- tafysisk värld som bestäms av ett gott liv i gemenskap. Den sinnliga världens böjelser kan vi överskrida genom den pliktetik Kant utvecklar.

Den kan beskrivas så här: dina eg- na bevekelsegrunder för hur du ska handla ska du kunna upphöja till allmän lag, det vill säga att de är de- samma för alla människor i samma situation.

Eller med en annan formulering: du får då inte behandla andra fria och självständiga människor som enbart medel, utan alltid även behandla dem som ändamål i sig. Det är två formu- leringar av det berömda kategoriska imperativ som formulerar en univer- sell moral.

Universalismen ligger här i sättet att tänka om moral. Alla människor har del av ett gemensamt förnuft och det som särskiljer människan från andra

Staty av Imanuel Kant i Kaliningrad
Foto: Valdis Pilskalns
Creative Commons Attribution 3.0

varelser är just det att vi kan formulera en lag för vårt handlande. Ett imperativ är en regel för hur vi bör handla, ett hypotetiskt imperativ vet vi vad det ska innehålla först när villkoren är givna:

"Handla endast efter den maxim genom vilken du tillika kan vilja att den blir en allmän lag".

Dit kommer Kant efter att ha utgått från den goda viljan som all morals begynnelse och grundval. Moralen grundas alltså på en lag, en naturlag, den kan inte grundas på vad som ger lycka, eller sådant som vi finner i livet omkring oss. Lagen står över allt som kan betecknas som gott för oss, som han istället kallar för klokskap, det vill säga sådant som är enskildheter eller situationer där vi tvingas att välja.

Allt sådant empiriskt är enligt Kant inte bara odugligt, det skadar renheten i själva sederna. Den förnuftiga naturen, som människan är en del av, existerar som ändamål i sig. Därför lyder det praktiska imperativet:

"Handla så att du aldrig behandlar mänskligheten i såväl din egen som i varje annan person endast som ett medel, utan alltid som ett ändamål".

Härav följer, säger Kant, den praktiska princip som högsta betingelse för

viljans överensstämmelse med det allmänna praktiska förnuftet, idén att "varje förnuftig varelses vilja är en allmän lagstiftande vilja".

Viljans autonomi som princip "leder till ett ändamåls rike – med ett rike avser jag den systematiska förbindelsen mellan olika förnuftiga varelser medelst gemensamma lagar".

Så ser övergången ut mellan moral som lag och gemensamma lagar för samhället. I ändamåls rike kan allt ha antingen ett marknadspris, eller ett inre värde, en värdighet. "Autonomi är alltså grunden för värdigheten hos människan och all förnuftig natur", säger Kant.

Den synen på individen går vidare och är idag grunden för en syn på samhället där individen är själva utgångspunkten för det rätta och de rättigheter som tillkommer oss alla. Den inre friheten ska så kunna garantera den yttre freden.

Utifrån folkkrätten, det vill säga varje lands egen rätt att bestämma över sig själv, formulerar Kant i *Den eviga freden* grunden för världsmedborgarkrätten. Den rätten är vad han kallar besöksrätten, rätten att besöka ett annat land och där bli väl mottagen, i namn av gästfrihet.

Detta är en naturrett som gör det möjligt för oss att komma närmare en universell människorätt. Rätten gäller då inte längre enbart förhållandet mellan stater, utan mellan folk och individer. Det har invänts att det är enbart med hjälp av lagar och polis, det vill säga statens makt som detta går att genomföra. Det förutsätter även en social rättvisa, allas rätt till en minimistandard.

Värdshuset Zum ewigen Frieden var på 1700-talet beläget i Holland. Det borde givetvis ingå i en ny värdshuskedja med samma namn, men utan kyrkogården som signum. Det första borde uppföras i Suwalki, den litauiska staden som gett upphov till namnet *Suwalkikorridoren*.

Vilken fredssymbol borde avmålats på välkomstskylten? Det är frågan.

Bernt Gustavsson

Folkhögskoleelev på Stensund, lärare på Marieborgs folkhögskola.

Professor emeritus och författare till ett stort antal böcker.

Forts. Brunnsviksdagarna

Idag är bostadsbristen mycket stor i Sverige. Hyresvärdar kan ofta välja bort de hyresgäster de inte vill ha. De redan mest utsatta drabbas hårdast. När marknaden tar över urholkas kommunernas möjlighet att ta socialt ansvar.

Att göra rätten till bostad till en vara på en marknad är att neka människor rätten till ett värdigt liv. *Emmeli Wulfstrand*, förbundsordförande i Verdandi, och *Barbro Engman*, tidigare ordförande i Hyresgästföreningen lyfte centrala bostadspolitiska frågor.

Därefter berättade *Henrik Poppus* om Olle Engkvist som folkhemets storbyggmästare. Muraren Olle Engkvist från Gävle gick 1907 allmän kurs på Brunnsviks folkhögskola. Senare i livet blev han en nyckelperson i moderniseringen av Fattigsverige, han byggde även Vita Huset på Brunnsvik.

Henrik Poppus presenterade sin biografi om Olle Engkvist, folkhemets storbyggmästare och samtalade med Barbro Engman om ett möjligt folkhemsbygge i vår tid.

Kultur som inspiration och samhällskritik *Marie Bergman*, "urmodern till sing and songwriters i Skandinavien" och *Emil Ernebro* och *Filip Jers*, musikanter som tänjer på gränserna för vad instrumenten kan göra. Det blev en musikalisk helkväll med sylvass satir, varm humor och bekymrad stå-upp!

Ronny Eriksson gör sina bästa och mest älskade nummer och kryddar dem med rykande färsk nyheter från spelorten, landet och världen.

Tillsammans skapade de dessa tre kulturinslag som en spännande front mot framtiden och bevisade tydligt att kulturen är en del av demokratin – ja kanske en kärnfunktion.

Sammantaget var det ett mycket intressant och inspirerande program med en god förening av föreläsningar, ideologiska inspel, samtal i smågrupper, fikapauser och vandringar i skolans kulturhistoriska miljöer.

Tack till alla som bidragit till dessa fina dagar och då tänker jag särskilt på skolans senior rektor *Jörgen Hammarin* som tillsammans med andra medarbetare och ideellt verksamma genomfört Brunnsviksdagarna 2024.

Kenneth Abrahamsson

Folkbildare, pedagogikdocent, t. f. professor i arbetsvetenskap. Expert i gamla byrå V1 på SÖ.

Fogeln flyger!

Text & foto: Anne-Marie Karlsson

Fogelstad Kvinnliga Medborgarskola

Alltid det historiska först, sa den karismatiska rektorn på den Kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad, Honorine Hermelin. Nu förstår jag det, men inte när jag var ung. Jag förstod inte vad historia hade med mig att göra. Jag var här och nu och ville framåt.

Men jag tror att det också var något annat- en brist på identifikation. Kvinnor som tog aktiv del i samhällsbygget, som var smarta, modiga och kunniga, var fanns de?

Så när jag 1981 rekryterades till Åsa folkhögskola för att bli. undervisa på den planerade långa allmänna kursen för kvinnor, där allt skulle studeras utifrån ett kvinnligt perspektiv, öppnades många nya fönster.

Den kursen var en utveckling av de korta kurser för kvinnor som startat på initiativ av Aase Bang, då ordf. i SKV och Margit Jonsson, en kvinna som gått ett flertal Fogelstadkurser. De kontaktade Åsa och Karin Vallgård tog emot detta samarbete med glädje. 1982 startade sedan den första långa kvinnokursen i vårt land.

Godset Fogelstad ligger i Sörmland i Julita. Elisabeth Tamm fick ta över godset vid 25 års ålder när hennes far

Elisabeth Tamm och Honorine Hermelin i parken på Fogelstad.

Foto: KvinnSam Bilddatabas

dog. Elisabeth blev redan 1909 Sveriges första kommunalnämndsordförande (i Julita) och hon var en av de fem som kom in i riksdagen 1921 när kvinnor äntligen fick rösträtt.

Hon insåg ganska snart att om en förändring skulle ske på riktigt, måste kvinnor i politiken bli många och kunniga, så hon bjöd in några kvinnor till Fogelstad och frågade om de ville vara med och starta en skola.

Kerstin Hesselgren (den första kvinnan som kom in i första kammaren), Elin Wägener, Ada Nilsson och Honorine Hermelin, sa ja! En grupp radikala, liberala kvinnor, som kände varandra, genom bla. Frisinnade kvinnors förbund, rösträttsrörelsen och inte minst Tidevarvet- en politiskt obunden frisinnad kvinnotidning som gavs ut 1923 - 1936.

1925 startade Kvinnliga Medborgarskola vid Fogelstad. I skolans första prospekt sammanfattas syftet så här: *Skolan vill ge sitt bidrag i arbetet för att bakom vårt medborgarskap måtte stå självständiga och ansvarsfulla människor. Skolan måste arbeta genom att samla människor från olika arbetsfält och livsområden, från landsbygd och städer, till gemensamma studier och ömsesidigt utbyte. Den vill söka sambandet mellan handens, hjärnan och hjärtats arbete, mellan hemmets värld och samhället, mellan den enskilde och det allmänna.*

Skolans ideologiska rötter är John Dewey, Grundtvig och R. Steiner. Honorine både utbildade sig och arbetade på Anna Sandströms högre lärarinneseminarium, vilket präglade hennes gärning.

Fokus på skolan var alltså medborgarskapet. Att se och lära hur det offentliga livet samverkar med det privata och tvärtom. Samtalet kunde inte nog understrykas. De visste att det krävs både kunskap och mod för att delta i samhället och politiken. Det är tyvärr inte vad vi upplever idag! Bildningen ersätts av tyckande och lögn.

De drev inte heller någon partipolitisk linje. De ville väcka, inte styra. Varje dag skulle innehålla arbete utifrån handen, hjärnan och hjärtat.

Interiör från Fogelstad

Där fanns en längre vårkurs, sommarkurser, höstkurser och fortsättningskurser. Kvinnor från alla samhällsklasser deltog. Stor möda lades ner av Honorine när det gällde att skapa en god miljö på skolan för att underlätta deltagarnas möten. De sa du till varann. De unga kvinnorna blandades i logementet, vid matbordet, i arbetsgrupper- allt för att välkomna olikheten.

Körsång, gymnastik, lek, utflykter och praktiskt arbete fanns alltid med. Drygt 2000 kvinnor deltog under de 30 åren skolan hade verksamhet.

På schemat fanns två huvudämnen: *"Historia med medborgarskap"* samt *"Praktiskt självkunskap och hygien"*. Medborgarskapen var uppbyggt som ett stort rollspel, där en lättsaskommun "Komtemåtta" skapades varje vårkurs. Muntlig framställning, svenska, talträning, praktisk föreningsarbete tränades både där och mer teoretiskt. Hygien var ett ämne som Ada Nilsson tog sig an, gynekolog som hon var, och där preventivmedel och abortfrågan redan då diskuterades.

Två fasta lärare, Ebba Holgersson och Honorine Hermelin drev skolan, och många tillresande bidrog. Under de första 10 åren hölls drygt 300 föredrag av ett sjuttiofem föreläsare. Dit kom även några män som föreläsare.

Det fanns ingen motsättning kring detta, men *"det viktigaste är att lära sig hur det offentliga livet samverkar med det privata, och tvärtom. Till skillnad från män har kvinnor en speciell förmåga att se dessa samband"*.

Eller som Birgitta Dahl beskrev det i sitt tal när vi återinvigde vår utställning på Fogelstad 2019 - männen var inkompetenta när det gällde förhållanden för kvinnor, barn och hemmets sfär.

Kulturföreningen Fogelstad, där jag är aktiv, förvaltar detta historiska, demokratiska och

Forts sid 9

Kåseriet.

Kortkursidén som gick i graven...

Tommy Fogelberg

Första sommarkursen, sen skolan stängde 1954, var Sommar på Fogelstad 2022 i samverkan med Nyköpings folkhögskola. Kursledare Gunnel Nelzén och Anne-Marie Karlsson

kulturella arv, och vi utvecklar och verkar för dessa idéer i dagens samhälle, som jordfrågan (ekologi/miljö), jämställdhet och jämlikhet, utbildning och freden.

Vi är idag fyra aktörer, sedan skolan köptes in 2019 av kvinnor, som engagerar sig i Fogelstad. Vi har en digital plattform som heter Fogelstad kvinnliga medborgarskola. www.fogelstadkvinnliga.com Där kan en följa allt som sker. Kursverksamhet, guidningar, event, föreläsningar mm. Just nu pågår en demokratiskola för barn.

Huset används också som vandrarhem, av forskare, styrelser, universitet för interna nätverksträffar mm. Intresset växer för varje år, och i sommar är huset, Lilla Ulfåsa nästan fullbokat. Utställningen är öppen alla helger i juni-aug och guidningarna kan beställas.

För min del har tiden med Åsas kvinnokurser, till ideellt arbete i Kulturföreningen Fogelstad varit en viktig plattform för att verka för ett demokratiskt samhälle, där jämställdhet och jämlikhet råder. Här knyts historia, pedagogik, föreningsarbete, kreativitet ihop i en miljö som bottnar i min identitet, som en politisk kvinna, folkbildare och pedagog. Där får jag kraft, precis som så många kursdeltagare en gång fick. En kursdeltagare sammanfattade det så fint i sin utvärdering:

Jag kom till Fogelstad som ett ingenting och cyklade därifrån som en människa.

Anne-Marie Karlsson

Folkhögskollärare mm på Åsa folkhögskola, rektor på Nyköpings folkhögskola.

Aktiv och drivande i Kulturföreningen Fogelstad.

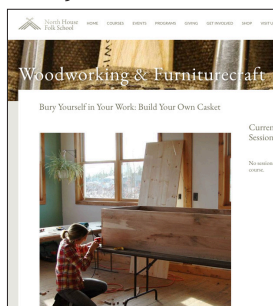

Sommaren 2006 besökte jag mina avlägsna släktingar i Minnesota. Under besöket tillbringade vi tid i deras stuga vid North Shore, längs storslagna Lake Superior.

Alldeles i närheten ligger North House Folk School, en kursversamhet inspirerad av den nordiska folkhögskoleidén och Grundtvig.

Det visade sig att de hade kurser i båtbyggeri, så ett besök blev ju nödvändigt för en Stensundare. När jag så bläddrade bland deras inspirerande kursblad snubblade jag över en väldigt spännande veckolång kurs: *Build your own casket* (Bygg Din Egen Kista).

Det var som jag fick en lidnersk knäpp, en uppenbarelse, som sa till mig, att den kursen ska vi köra som sommarkurs

på Stensund!

Det tog 5 år innan vi var mogna, och vågade språnget. Lotta, kortkursansvarig vid den tiden på Stensund, hade föredömligt jobbat upp vår sommarkursverksamhet, och hon satte ihop en i mitt tycke fantastisk kurs! Så här marknadsförde vi kursen i 2011 års sommarkurskatalog;

NY! Tillverka din egen kista v 27

Måndag – lördag

-en kurs om livet och döden i hantverkets form

Kursen vänder sig till dig som tillsammans med andra människor vill undersöka och påverka ditt eget "slutliga rum". Att bygga sin egen kista kan vara ett sätt att materialisera tankar kring döden. Vi kommer att arbeta i skolans båtbyggarverkstad, i fantastisk skärgårdsmiljö. Självklart formger var och en sin kista utifrån den man är.

Vi som vill fungera som färdledare, bollplank och inspiratörer i denna kurs heter: Pelle Lindqvist, möbelsnickare, konsthantverkare och folkhögskollärare. pelle@hillesta.se Juris Ozolins, 0156-52921. Präst i Svenska kyrkan med lång erfarenhet av samtal om livsfrågor och begravningar.

HANTVERK

Vi var naturligtvis fyllda av förväntan, och förberedde oss på en anstormning av anmälningar. Jag minns att kursen väckte både förvåning och viss anstöt, det antydde från centralt håll att "en kurs i kistbygge kan näppeligen kvalificera som folkbildning, och därmed erhålla statsbidrag"...

Frågan behövde tyvärr aldrig prövas, vi fick endast två anmälningar till kursen. Inte den godaste vilja i världen kan driva en kurs med två deltagare och två lärare, så vi fick helt sonika ställa in kistkursen.

Kursen fick till slut sin rättmätiga uppmärksamhet. Samma höst hade radioprogrammet Karlavagnen temat Sommarkurser på ett av sina program, som jag av en händelse lyssnade på.

Jag ringde in, och lyckades träckla mig igenom sorteringsfunktionen för intressanta samtal, och programledaren Kjell Peder Johanson, själv utbildad folkhögskollärare, blev väldigt intresserad av kursen, och dess öde.

Programinslaget kom att bli 13 minuter, säkert ett av de längre i Karlavagnens historia!

Inte ens denna succé kunde rädda kursen, den återkom sedan aldrig i Stensunds sommarkursutbud. Året efter gjorde vi ett försök med kursen "Bygg Din brygga själv". Minnet sviker, men jag tror bestämt att vi fick ställa in även den kursen.

Som kurios kan nämnas att i samma sommarkurskatalog torgförde vi kursen "Tantrakurs för par". Den kursen däremot blev fullbokat innan vi ens hann skicka katalogen till tryck! Huruvida den tilldrog sig uppmärksamhet på centralt håll, och föremål kring diskussion om folkbildningsmässighet och statsbidragsberättigande, förtäljer tyvärr inte historien.

Sensmoralen här kan möjligen vara;

Kursidén för att bygga något ämnat för graven, fick istället se sig själv gå i graven!

Från landsvägen till folkhögskolan

Jörgen Håkansson

Jag är glad att ha mött Erik ohansson. Vårt slumpartade sammanträffande på Gripsholms folkhögskola en tidig höstdag 1978 resulterade i att han erbjöd sig att komma åter och tala om sin elevtid på skolans första vinterkurs 1933-34. Han var en imponant person och dessutom en av de mest förtäffliga föreläsare jag åhört under mitt folkhögskoleliv.

Några veckor senare kom förre eleven Erik Johansson, 64 år tillbaka till Gripsholms folkhögskola efter fyra och ett halvt decennier, nu som författare, för att framträda inför kursdeltagare och personal.

Redan vid ankomsten när han passerade över skolgården fram till Kanslihuset kunde man se att här gick en frimodig person. Hans sätt att röra sig visade öppenhet, stegen var spänstiga, rak i ryggen och vänligt leende nickade han mot dem han mötte. När han en stund senare trädde in i aulan, satt en förvåntansfull och stor skara kursdeltagare och personal och väntade.

Erik går genast fram till åhörarna, som sitter i främre raden. Med några vänliga ord tar han alla i hand. Han fick en direkt kontakt med oss och signalerade "jag tycker om er och tänker bjuda på mig själv," varpå han förklarade:

-Ni förstår, ett handslag har stor betydelse, ja jag skulle t.o.m. vilja påstå att människors handslag och blicken, som ger ögonkontakt skapar den atmosfär, som blir tongivande i vår samvaro, när vi träffas första gången.

Han fortsatte med att kommentera porträtten: -Vilka praktfulla porträtt som finns här numera. Vilken tillgång att ha alla dessa hängande på väggarna hos er. Det är ju ett stycke nutidshistoria. Under min tid fanns inga porträtt här. Hela hösten fram till jul hade vi våra lektioner i Arbetarförningens lokaler inne i Mariefred. På dagarna fanns vi där och på kvällarna var det bio och föreningsmöten. Först efter nyår fick vi flytta in i lokaler i den här byggnaden.

Erik berättade vidare:

-Det var fantastiskt att komma till folkhögskolan. Efter många månader på luffen var jag hemma i Åker och

arbetade tillfälligt som trädgårdsdräng i villaträdgårdarna. Där träffade jag min goda fé.

Under en kaffepaus nämnde hon att i Strengnäs Tidning fanns en annons att Gripsholms folkhögskola antar elever till vinterkursen för arbetslös ungdom.

-Jag tycker Erik, som har läshuvud ska söka till kursen.

-Skulle man våga, tänkte jag, arbetarpojkar ska väl inte studera. Jag kommer att bli ansedd som en narr och odåga, en sån som inte vill arbeta.

Men den vänliga damen övertygade mig och hjälpte mig t.o.m. att skriva ansökan till skolan och postade den. För att komma in måste man ha arbetslöshetsintyg undertecknat av en kommunal förtroendeman.

-Några veckor senare satt jag tillsammans med 53 andra arbetslösa pojkar på skolbänken som elev på skolan. Ekonomin klarade vi genom stipendier från staten, hemkommunerna eller på annat sätt. De tackte i stort kostnaderna för kost och logi.

-Rektor Callersten talade så vackert om folkhögskolan som ett hem för ungdomen, när han hälsade oss välkomna. I den atmosfären gick vi till vår första måltid i skolans matsal.

Eriks tal blev allt mer engagerat:

-Trots att jag lodat omkring en lång tid på landsvägen kände jag nu ett slags människovärde bland alla mina lässugna kamrater. Här kom jag för första gången i kontakt med politiskt aktiv ungdom. Vi kunde sitta och diskutera till långt in på morgnarna. Ibland hade vi förvandlat samhället och övertagit fabriken och där blev det helt naturligt med läshungliga arbetare.

Mesta delen av undervisningen ägnades åt samhällsämnen: Samhällskunskap, nationalekonomi, historia, geografi, litteratur men också matematik och hälsolära. Vi hade grupp-skrivningar där vi skulle samlas om gemen-samma svar på genomgångna avsnitt. Hade någon en avvikande mening, kunde han anförda detta.

Diskussioner och elevföredrag förekom titt som tätt. Till vår stora förvåning upptäckte vi att alla behandlades lika oavsett politisk hemvist.

Lärarna med rektorn i spetsen upp-made oss att försvara våra åsikter om politik och kultur.

Biblioteket öppnade vägen till gamla världsriken och kulturer vi aldrig hört talas om. Jag satt ofta på biblioteket om kvällarna, uppmuntrade som vi var av lärarna att inte bara studera på skoltimmarna utan också på fritiden.

Som gammal lodis njöt jag av tryggheten på skolan. Vi fick god och väl-lagad mat på bestämda tider. Till hus-mor Estrid kunde vi gå med våra stora och små bekymmer. Hon var verkligen en god mor för oss alla.

Genom henne fick vi både yttre och inre trygghet. Här på skolan blev det för första gången naturligt för mig som arbetarpojke att läsa för att ut-veckla personligheten. Därmed kom också självsäkerheten och livsglädjen.

Så glimmade det till i hans ögon: -Efter en tid bildade vi en teater-grupp. Jag var med och snickrade en scen och målade kulisser. Under oförglömliga höst- och vinterkvällar samlades gruppen till repetitioner och samvaron var fylld med skaparlust och varm gemenskap. Pjäsen vi skulle framföra hette "Sjömanspastorn".

Snart kom kvällen när elever och lärare samlades till samkväm. Vi som skulle framträda var så nervösa att några ville lägga av! Nog glömde vi vissa repliker, men vi hittade på egna och ingen märkte avvikelserna.

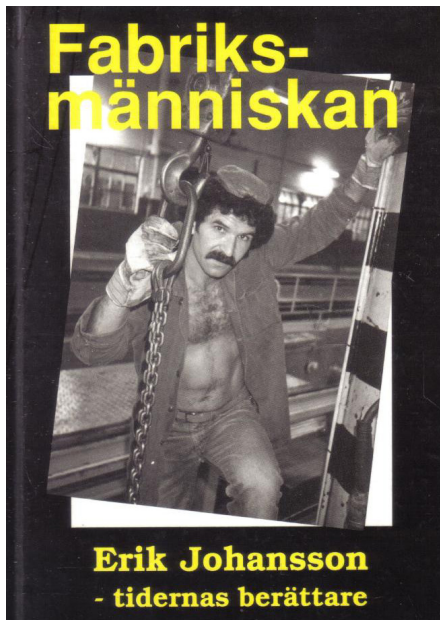
Efteråt var vi mycket stolta över våra improvisationer och talade ofta om detta. Vi blev en sammanhållen grupp gentemot de övriga eleverna och kände oss utvalda för att vi på scenen levandegjorde människooöden. Ja, att spela teater väcker många till en ny värld och verklighet.

-Alla, som studerade på skolan var pojkar och nog saknade vi flickor att umgås med. Då det var dans i IOGT-lokalen passade många på att gå dit för att träffa flickor. Vi längtade efter att mjukt sväva ut på dansgolvet och att ha någon att hålla om.

Med visst vemod i rösten rundade han av:

-När avslutningsdagen

Forts sid 11

närmade sig i maj 1934 insåg vi att den utvecklande och trygga tillvaron på folkhögskolan snart var slut. Vi skulle på nytt kastas ut i osäkerhet och materiellt fattigt liv.

Vid den stämningsfulla avslutningen talade både rektorn och chefen för ungdomsavdelningen i Statens arbetslöshetskommision Arthur Thomson samt biskopen i Strängnäs Gustaf Aulén.

Biskopen ägnade sitt tal åt kyrkans kamp mot den nazistiska diktaturen i Tyskland. På hösten samma år tras-kade jag från hemmet i Åker till Gamleby i Småland för en ny vinterkurs på folkhögskolan där.

Eriks framträdande blev en makalös succé. Han hade trollbundit oss alla med sin charm under sitt berättande. Kontakten med publiken var föredömlig och han fick också dånande applåder som belöning.

Elevförbundet för Gripsholms folkhögskola hade bildats 1933 under den kurs Erik var elev. Nu fick han av 1978 års ordförande Hjärdís Söderqvist ta emot elevförbundets guldnål som bevis för vår uppskattning.

Efteråt signerade han sin debutbok *"Fabriksmänniskan"* samt den nyligen utkomna *"Bakom fabriksmurarna"* för hugade spekulanter. Och de var många.

Han hade i sin framställning även gett oss några inblickar från sitt liv som livsmedelsarbetare. Vi fick veta att han försökt föra kulturen till fabriksgolvet genom att vara bokombud för FIB och med chefens tills-

tånd ordnat bokbord i matsalen, ibland med levande ljus. Det var en företeelse som möttes med misstänksamhet hos många arbetskamrater.

När han dessutom inspirerad av sin "gröna statarsjäl" pryddes sin arbetsplats med friska blommor och skrev poesi, blev han utfrysad av kollektivet.

Eriks tidiga böcker *"Fabriksmänniskan"* och *"Bakom fabriksmurarna"* var starkt självbiografiska. De väckte stor uppmärksamhet och vann framgång bland kritikerna. Han berättar där om "fabriksmänniskans" tillvaro, från livet i de gamla fabriksrucklen till de moderna automatiserade produktionspalatsen. Han talar som auktoritativt ögonvittne.

Sven Delblanc skrev i ett förord till den förstnämnda: "Kontakten med folkhögskolan, läslust och skrivglädje ledde naturligt nog till fackligt arbete. Som läsaren säkert ska finna, var inte Erik Johansson anpassad för en spikrak facklig karriär. Där fanns inslag av oppositionslusta och kulturell idealism, som till slut blev obekväma. Och det finns drag av kritik i denna bok, en kritik, som varken är undfallande eller försynt, men det oförsynta är ofta nog ett skällord på sanningen, som bekant".

Stor framgång nådde Erik när regisören Lennart Hjulström i början av 1980-talet av hans böcker skapade pjäsen *"Tok Alfred"* och satte upp den på Folkteatern i Göteborg med Thomas von Brömsen i titelrollen.

Den gjorde succé och spelades senare på Dramatens stora scen och åkte även runt i Sverige med Riksteatern. Pjäsen var med som svenskt bidrag på den internationella teaterfestivalen i Sofia, Bulgarien 1982.

Erik Johansson blev alltmer uppmärksam och erkänd. Han inbjöds att tala i skolor, bibliotek, vid förenings-sammankomster, på konferenser och allmänna möten.

Vid en konferens i Göteborg anordnad av Socialstyrelsen avlöste han t.ex. dåvarande utrikesministern Ola Ullsten i talarstolen.

Efter genombrottet blev han en eftertraktad gäst vid olika arrangemang också i hembygden. Hans talarkonst och böcker prisades av mötesbesökare och i lokala tidningar som Folket och Strängnäs Tidning.

Dessa tidningar hade under en

följd av år många helsidesreporage om sörmlänningen och den f.d. folkhögskoleeleven Erik Johansson samt publicerade utdrag ur hans böcker. Ett TV-team gjorde film om hans liv med besök på de platser Erik verkat. Han erhöLL kulturstipendier från bl.a. Svenska akademien, Sörmlands läns landsting och Göteborgs kommun liksom LO:s kulturpris.

Till hans 80-årsdag 1994 gav Lindelöws förlag ut ett urval av texter från hans tidigare böcker med titeln *"Tok Alfred - en hjälte"*.

I ett förord skriver där före kulturchefen på GT Göran Zachrisson, regisören Lennart Hjulström och skådespelaren Thomas von Brömsen om sitt samarbete med Erik. I sitt bidrag skriver Hjulström om en iakttagelse han gjorde i samband med att pjäsen *"Tok Alfred"* spelades på Dramaten:

"Just när Tok Alfred i det eländiga Landalakyffet får sitt romanmanuskript returnerat från förlaget tillsammans med ett hjärtlöst refuseringsbrev, får jag syn på dåvarande ständige sekreteraren i Svenska Akademien Lars Gyllensten.

Det var han, som inför världspresen brukade kungöra vem som fått Nobelpriset. Precis i samma sekund Tok-Alfred skriker ut sin förtvivlan över refuseringsbrevet, får jag syn på Gyllensten. Han sitter på femte bänk och ser med ett outgrundligt ansikte på spelet".

Sammanfattningsvis kan man på goda grunder beskriva Erik Johansson som en bildningstörstande f.d. folkhögskoleelev och folkbildare, som varit framgångsrik i sin idoga kamp för kulturen.

Hans författarskap räckte ända fram till mitten av 1990-talet. Inte mindre än tolv böcker kom att stå på hans opuslista. Han blev 98 år.

Jörgen Håkansson

Elev på Grimslöv och Malungs fhs. Lärare på Gripsholms fhs 1971, sedermera på ett antal andra folkhögskolor.

Medlem i Veteranföreningen 2003, styrelseledamot 2005 - 2019. Engagerad i redaktionskommittén och att arrangera regionala träffar.

Om politiska mål och balanspunkt

Torvald Åkesson

I regeringens proposition 2013/14:172 "Allas kunskap - allas bildning" formulerades för första gången ett särskilt mål för folkbildningspolitiken. Dessförinnan låg folkbildningen under det Vuxenutbildningspolitiska målet: *Alla vuxna ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sin kompetens i syfte att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt en rättvis fördelning*

Det nuvarande Folkbildningspolitiska målet har en annan ordalydelse: *Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.*

Det folkbildningspolitiska målet sammanfattar därmed på ett elegant sätt statens fyra syften med stödet till folkbildningen.

Skillnaderna mellan det vuxenpolitiska- och de folkbildningspolitiska målen säger en hel del om skillnaden mellan vuxenutbildning och folkbildning. Låt oss pröva tre frågor på de två målen.

1. **Vilka?** Det vuxenpolitiska avser *alla vuxna* medan folkbildningen har bredare målgrupp *alla*. Till exempel kan deltagare som fyller 13 år under verksamhetsåret vara deltagare i studieförbundens studiecirkelverksamhet, och de som fyller 6 år delta i annan folkbildningsverksamhet.
2. **Vad?** Det vuxenpolitiska talar om *kompetens* med som folkbildningen rymmer både *kunskap och bildning*. Folkbildning handlar därför både om Vad ska du bli? och Vem ska du bli?

3. **Hur?** Det vuxenpolitiska: *sin*. Folkbildning: *tillsammans med andra*. Folkbildning är att lära av, och tillsammans med, varandra.

Nu föreslås ett nytt övergripande mål för folkbildningspolitiken: *Höjd bildningsnivå, höjd utbildningsnivå och ökad delaktighet i samhället.* Det övergripande målet har dessutom fyra delmål:

1. Fler människor breddar och fördjupar sina kunskaper och når nya insikter
2. Fler människor intresserar sig för kulturell utbildning och bildning samt att delaktigheten i kulturlivet ökar och breddas
3. Fler människor får nya och återkommande möjligheter att gå vidare i arbetsliv och studier
4. Folkbildningens verksamhet bidrar till ökad sammanhållning och gemenskap genom att nya målgrupper nås och att personer med olika bakgrund och förutsättningar möts i folkbildande sammanhang.

Vad blir då svaren om vi ställer samma tre frågor till det nu föreslagna målet? Knappast en fördjupning av folkbildningens särart. Svaren torde snarare indikera att den balanspunkt som Nylander skriver om 27 gånger i betänkandet nu förskjutits en bit över till statens sida.

Man måste samtidigt konstatera att Nylander skickligt hittat den för närvarande rimligaste balanspunkten mellan, å ena sidan statens önskan att statsbidraget används korrekt, och å andra sidan folkbildningens önskan om frihet och frivillighet i en självför-

valtningsmodell.

Hans argument för den föreslagna balanspunkten är gedigna och välgrundade. Den som vill väcka motförslag har en tuff bevisbörda.

Men allra viktigast, när det gäller den statsbidragsberättigade folkbildningen, är nog den önskan som Christer Nylander gav uttryck för i Kristianstadsbladet måndagen efter att utredningen överlämnats: "Min förhoppning är att vi nu ska få en sansad och framtidsinriktad diskussion om bildning och folkbildning. Detta är nämligen frågor som är för viktiga för att domineras av rapporter kring fusk eller av politiska utspel från kulturkrigets slagfält."

**Gå med i
Folkhögskolans
Veteranförening!
Du behövs!!**